

FİKRİ ve SINAİ HAKLARIN REHNI

1. Giriş

6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun (TİTRK), rehin konusunda getirmiş olduğu bir diğer yenilik de rehin konusu olabilecek taşınır eşya ve hakların sayısını artırmış olmasıdır. Fikri ve sınai haklar münferit olarak ticari işlemlerde taşınır rehnine konu olabilecek taşınırlar arasında yer almaktadır. Ekonomik bir varlığa sahip olan fikri ve sınai haklar, birçok ticari işletmenin faaliyetini devam ettirebilmesi için oldukça önemli bir yere sahip olduğundan bu hakların rehnedilebilmesi, rehinli alacaklının alacağını tatmin etmesini kolaylaştırmaktadır.

2. Fikri ve Sınai Hakların Rehnedilmesi

a) Fikir ve Sanat Eserlerinin Rehnedilmesi

Eser sahibinin fikir ve sanat eserlerinden kaynaklanan mali ve manevi hakların tamamı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) kapsamında korunmaktadır. İşleme hakkı (FSEK m. 21), çoğaltma hakkı (FSEK m. 22), yayma hakkı (FSEK m. 23), temsil hakkı (FSEK m. 24) ve umuma iletim hakkı (FSEK m. 25) FSEK'te sınırlı sayıda sayılan mali haklardır. Mali haklar, yapıları itibarıyla başkalarına devredilebilmektedirler. Bu hakların devri, FSEK m. 48 gereği lisans vermek suretiyle gerçekleşmektedir.

Rehin hukukunda rehin konusu olan hakların devredilebilir olması ve parasal değeri olması arandığından, mali haklar rehin konusu olmaya elverişlidir. Ancak mali haklar ve manevi haklar arasında keskin bir çizgi çekilemeyeceğinden, bir kimse mali hakları devraldığına bu hakları kullanması için gerekli olan manevi hakları da devraltmalıdır. Bu durumda söz konusu manevi haklar rehni bizzat konusunu oluşturmamakla beraber rehin hakkı kapsamı içinde yer almaktadır.

Mali haklar üzerinde rehin hakkı kurmaya yetkili tek kişi eser sahibi olmayıp, eser sahibi alenileşmiş bir eserin mali haklarını bir başkasına devrettiyse bu kişi de kendisine devredilen mali haklar üzerinde rehin hakkı kurabilmektedir. Üzerinde rehin hakkı tesis edilen ise eser sahipliği değildir. Eser sahipliğinin devredilmesi halinde eser ve eser sahibi arasındaki ilişkinin

tamamen kesilmesi gerekmektedir ki bu, eserle sahibi arasındaki şahsi ilişkinin yapısı itibarıyla mümkün

değildir. Bu sebeple eser sahipliğinde devredilemezlik ve bunun sonucunda rehnedilemezlik ilkesi geçerlidir. FSEK m. 61'e göre bir eserin rehni caiz olması için öncelikle alenileşmiş olması gerekmektedir. Alenileşmemiş bir eserden yararlanma hakkı yalnızca eser sahibine aittir, eser sahibinin kişisel alanından henüz çıkmamış olan alenileşmemiş eser üzerinde mali haklar henüz doğmamıştır. Ayrıca belirtilmelidir ki, paraya çevrilemeyecek bir alacağın rehni konusu olamaması sebebiyle mali hakları konu alan hukuki işlemlerden doğan para dışındaki alacakların rehnedilmesi de yasaklanmıştır.

FSEK m. 62 uyarınca ise rehnedilmesi caiz olan eserler şöyle sayılmıştır: "Alenileşmiş bir eserin müsveddesi ve aslı, yayımlanmış bir eserin çoğaltılmış nüshaları, eser sahibinin korunmaya layık olan manevi menfaatlerini ihlal etmemek şartıyla alenileşmiş bir eser üzerindeki mali haklar, eser sahibinin mali haklara dair hukuki muamelelerden doğan para alacakları". Eser sahibinin kişiliğini korumak adına, alenileşmiş bir eser üzerindeki mali haklar, eser sahibinin manevi haklarına zarar veriyorsa rehnedilemeyecektir.

FSEK'e dayanılarak bir rehin tesis edildiğinde rehnedilen malın özelliğine göre TMK'nın teslimli taşınır rehni hükümleri veya hak ve alacak hakkı rehni hükümlerine göre rehin hakkı kazanılmaktadır. FSEK m. 62/3 uyarınca geçerlilik şartı olarak fikir ve sanat eserlerinin rehnedilmesi için rehin sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması ve rehin olarak verilen unsurların ayrı ayrı gösterilmeleri gerekmektedir.

b) Sınai Mülkiyet Haklarının Rehnedilmesi

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu m. 148/1 uyarınca mülkiyet hakları devredilebilir, miras yoluyla intikal edebilir ve rehnedilebilir. SMK m. 148/4 uyarınca rehin sözleşmesinin aynı FSEK'te olduğu gibi yazılı şekilde yapılması ve noter tarafından onaylanması gerekmektedir.

Rehin hakkının kurulması için sözleşmenin yapılmış olması yeterlidir, ayrıca sicile tescil edilmesi gerekmez. Tescil ve bültende yayımlanması rehin hakkının iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesine hizmet eder (SMK m. 148/5).

SMK kapsamında hangi sınai mülkiyet haklarının rehnedilebileceği konusunda bir sınırlamaya gidilmiştir. SMK m. 148/1 son cümle uyarınca coğrafi işaretlerin ve geleneksel ürün adının rehnedilmesine izin verilmez. Geleneksel ürün adı ve coğrafi işaretler dışındaki marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarımlar ile özel kanunlarda düzenlenen ve sınai mülkiyet hakkı sayılan diğer hakların rehnedilmesi ise mümkündür.

SMK, yalnızca yukarıda bahsedilen unsurların rehnedilmesinin mümkün olduğunu belirtmekle yetinip FSEK'in aksine nasıl rehnedileceklerini ve rehnin hükümlerini detaylı bir şekilde düzenlememiştir. Bu sebeple TMK m. 954 ve devamındaki alacaklar ve diğer hakların rehnedilmesine ilişkin genel hükümler uygulama alanı bulur.

3. Fikri ve Sınai Mülkiyete Konu Hakların Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Uyarınca Rehnedilmesi

6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu (TİTRK) m. 5/1-c uyarınca fikri ve sınai hakların TİTRK kapsamında rehnedilebileceği düzenlenmektedir. TİTRK m. 8/3 "Diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili zorunlu olan taşınır rehinlerine ilişkin hükümler saklıdır. Bu taşınır varlıklar üzerinde bu Kanun kapsamında Sicile tescil edilmek suretiyle rehin tesis edilmez" diyerek kendi sicili olan fikri ve sınai hakların TİTRK uyarınca rehnedilip rehnedilemeyeceği hususunda bir tartışma yapmayı gerekli kılmaktadır.

TİTRK m. 8/3'ün nasıl anlaşılması gerektiği hususunda farklı görüşler ortaya koyulmuş olsa da baskın görüşe göre TİTRK m. 8/3 ve m. 8/4 birlikte değerlendirildiğinde kendi sicili olan taşınırların TİTRK kapsamında rehnedilmesinde bir engel bulunmadığı açıkça görülür. Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği (Sicil Yönetmeliği) m. 13/3 "telif hakkı, marka, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım, entegre devre topografyası ile yeni bitki çeşitleri üzerindeki ıslahçı hakları üzerinde Kanun uyarınca rehin kurulması halinde, rehin hakkı sicil birimi tarafından bu taşınır varlıkların kayıtlı olduğu ilgili sicile bildirilir" diyerek fikri ve sınai haklar ile ilgili daha detaylı bir düzenleme getirmektedir. TİTRK

hükümlerince rehnedilip TARES'e tescil edildikten sonra rehne konu varlığın kendi siciline yapılan tescil bildirici niteliktedir. Bunun yanı sıra Ticari İşlemlerde Rehin Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik (Temerrüt Yönetmeliği) m. 2/2'de ticari işlemlerde taşınır rehni kapsamında yer almayan varlıklar sayılmaktadır ve fikri ve sınai haklar bunlar arasında yer almamaktadır. Tescil ile amaçlanan ve taşınır varlığın kendi siciline tescil ettirmesi ile sağladığı alenilik, aleni bir sicil olan TARES'e tescil ile de sağlanır.

FSEK'e göre rehin hukuku bakımından yalnızca yazılı rehin sözleşmesinden bahsedilmiş ve aynı hak açısından kurucu nitelikli bir tescil öngörülmemiştir. FSEK m. 13/3 uyarınca "hak ihdas etme amacı taşımaksızın, sahip oldukları hakların ihlal edilmemesi, hak sahiplerinin belirlenmesinde ispat kolaylığı sağlanması ve mali haklara ilişkin yararlanma yetkilerinin takip edilmesi maksadıyla" tescilde bulunulabileceğini düzenlendiğinden anılan tescilin kurucu nitelikte olmadığı, aksine bildirici olduğu ortadadır. Bu durumda üzerlerinde rehin hakkı kurulması yalnızca kendi siciline tescil edilmesine bağlanan eserlerden bahsedilemeyeceğinden eser üzerinde TİTRK hükümlerince rehin hakkı kurulması mümkündür.

SMK m. 148/5, sınai mülkiyet haklarında tescilin kurucu nitelikte olmadığını, daha çok üçüncü kişilerin iyiniyet iddiaları bertaraf etme amacı güttüğünü göstermektedir. SMK'da sınai mülkiyet hakları arasında yer alan marka, tasarım, patent ve faydalı modellerin rehnedilmeleri için herhangi bir tescil şartının öngörülmediği görülmektedir. Bu sayede TİTRK m. 8/3 kapsamına girmeden rehnedilebilecekleri sonucuna ulaşılır. Her ne kadar bu hakların rehniyle ilgili genel bir kısıtlama olmasa da garanti markaları ve ortak markaların devredilmesi ya da ortak markalar için lisans verilmesi tescile tabidir (SMK m. 148/7). Rehnedilmelerinin tescille mümkün olacağı açıkça yazmasa da bu hakların devrinin rehnedilmesi ile olan yakın ilişkisi düşünüldüğünde ve amaca uygun yorum yapıldığında söz konusu markaların rehninin de ancak kendi sicillerine tescille mümkün olacağı görülecektir. Dolayısıyla kurucu tescile bağlanan garanti markası ve ortak markaların TİTRK hükümlerince rehnedilemeyecektir.

Sınai mülkiyet hakları kapsamında değerlendirilmesi gereken son husus internet alan adlarına ilişkindir. İnternet alan adları 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu m. 3/v'de tanımlanır ve İnternet Alan Adları

Yönetmeliği'nde detaylı olarak düzenlenir. İnternet alan adlarının rehne konu edilip edilemeyeceği tartışmalı olmakla birlikte İnternet Alan Adları Yönetmeliği'ne bakıldığında m. 13'te internet alan adlarının satılabileceği ve devredilebileceği düzenlenirken devir bir tescil şartına bağlanmamıştır. Bu durumda internet alan adları, ticari işlemlerde taşınır rehnine konu olabilecektir. İnternet alan adı, bir sınai mülkiyet hakkı olarak kabul edilmediğinde dahi TİTRK m. 5/1-son uyarınca rehnedilmesi mümkündür.

4. Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Uyarınca Rehin Hakkının Kurulması

Yukarıda da bahsedildiği üzere Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu teslimsiz tescilli bir rehin öngörmektedir. TİTRK m. 4/1'e göre TİTRK'te sayılan taraflar arasında, taşınır varlıkları konu alan bir rehin sözleşmesi yapılmakta ve bu sözleşmenin tescil edilmesiyle taşınır rehni kurulmuş sayılmaktadır. TİTRK, 5. maddede sayılan taşınır varlıklar üzerinde münferiten rehin kurulmasına müsaade ettiğinden, TİTRK m. 5/2 uyarınca ticari işletmenin tümü üzerinde bir rehin kurulmasında ticari işletmeye özgülenmiş unsurlar olarak da bu varlıklar üzerinde rehin kurulması mümkün olacaktır. Fikri ve sınai haklar üzerinde tesis edilen rehin hakkı ise üç farklı şekilde kendini göstermektedir: Fikri ve sınai hakların cisimleştiği maddi varlık üzerinde rehin hakkı kurulması, mali haklar ve lisans hakları üzerinde rehin kurulması ve ticari işletme rehni kapsamında rehin kurulması.

a. Fikri ve Sınai Hakların Cisimleştiği Maddi Varlık Üzerinde Rehin Hakkı Kurulması

FSEK m. 62'ye bakıldığında alenileşmiş bir eserin müsveddesi, aslı veya çoğaltılmış nüshaları üzerinde rehin hakkı kurulabildiği görülecektir. Bu maddi malvarlığı, TİTRK kapsamında da bir taşınır varlık olarak rehnedilip paraya çevrilerek alacaklının alacağını karşılaması sağlanır. Ancak bu maddi varlığın rehnedilmesi ve paraya çevrilmesi, söz konusu varlık üzerindeki fikri ve sınai haklara tesir etmeyecektir.

b. Mali Haklar ve Lisans Hakları Üzerinde Rehin Kurulması

Bizzat maddi varlığı olan cisim üzerinde rehin kurulmasının yanı sıra fikri ve sınai hakların rehnedilmesinden bahsedildiğinde asıl anlaşılan mali hakların ve lisans haklarının rehnedilmesidir. Mali haklar ekonomik bir değeri olması ve devredilmeye elverişli olması sebebiyle rehnedilmeye müsaittir. Mali haklar üzerin-

de rehin kurma yetkisini haiz olanlar eser sahibi, eser sahibinin mirasçıları veya mali haklar bunlar tarafından bir üçüncü kişiye devredilmişse devralmış olan üçüncü kişilerdir.

Lisans hakkı hem FSEK'te hem de SMK'de düzenlenen ortak haklardandır. FSEK m. 48 uyarınca mali hakları kullanma yetkisinin bir başkasına bırakılmasına lisans denilmektedir. Sınai mülkiyet haklarında ise lisans hakkı, marka, patent, tasarım veya diğer sınai mülkiyet hakları üzerindeki kullanım yetkisinin 3. kişilere devredilmesini sağlamaktadır. Lisans hakkının, başka bir sicile kaydı öngörülmediği sürece ve idari izin belgesi niteliğini haiz olmadığı sürece ve TİTRK m. 8/3'e göre kapsam dışı bırakılmamak şartıyla TİTRK m. 5/7 uyarınca rehnedilmesi mümkündür. SMK m. 148/5 uyarınca öngörülen tescil, lisans sözleşmeleri için de geçerlidir. Bu durumda kurucu nitelikli olmayan bu tescil, lisans hakkının TİTRK kapsamında rehnedilmesinin önünde bir engel oluşturmayacaktır.

İnhisari lisans hakkının rehnedilmesi söz konusu olduğunda ise bu hakkın rehinli alacaklı tarafından kullanılması mümkün gözükmemektedir. Rehinli alacaklı, alt lisans sözleşmesi yaparak lisans hakkının bedel karşılığını bir başkasına kullanıramayacaktır. Rehinli alacaklının bu durumda yapabileceği şey, TİTRK m. 14/1-a uyarınca mülkiyeti devir talep etmektir. Lisans sahibinin lisans hakkını rehnemesi durumunda fikri ve sınai hakkın tamamı üzerinde bir rehin hakkı tesis edemeyecektir. Ancak lisans hakkının kendisine tanıdığı imkân üzerinde rehin hakkı kurabilecektir. Rehinli alacaklı da rehnin konusunu oluşturan lisans hakkının kendisine devredilmesini isteyebilmektedir.

c. Ticari İşletme Rehni Kapsamında Rehin Kurulması

Mali haklar ve lisans hakkı münferiten rehin konusu olabilecekleri gibi TİTRK m. 5/2 uyarınca kurulan ticari işletme rehni kapsamında da rehin konusu olabilirler. TİTRK m. 5/2-son cümle uyarınca ancak TİTRK m. 5/1'de sayılan taşınır varlıkların alacağı tatmin etmeye yetmemesi durumunda işletmenin tümü üzerinde rehin kurulmasına izin verilir. Ticari işletme rehni söz konusu olduğunda bu rehnin konusunu yalnızca TİTRK m. 5/1'de sayılan taşınır varlıkların oluşturamamakta, "rehnin kuruluşu anında işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan her türlü varlık" ticari işletme rehni kapsamında rehnedilmiş sayılmaktadır. Ticari işletmenin varlığını sürdürmesi için gerekli olan ve işletmeye özgülenen marka, patent gibi fikri ve sınai mülkiyet hakları da ticari işletme kapsamında rehnedilebilecektir.

KAYNAKÇA

YILDIRIM, Rümeysa Betül: Fikri Ve Sınai Hakların Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Uyarınca Rehnedilmesi, NK Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022(1), s. 167 – 192.

Daha fazla bilgi ve sorularınız için:

Av. Dr. Ata TORUN – ata.torun@hansu.av.tr

Av. Elif GİRGİN DİNÇ, LL.M – elifgirgin@hansu.av.tr

tr.hansu.av.tr | +90 216 464 12 12

© Hansu Avukatlık Ortaklığı

Hansu Avukatlık Ortaklığı, yerli ve uluslararası müvekkillerine özellikle gayrimenkul, şirketler, vergi, enerji ve fikri mülkiyet hukuku alanında hizmet veren bir avukatlık ortaklığıdır. Bu makale Türkiye’de hukuk alanındaki gelişmeleri paylaşmak amacıyla hazırlanmıştır. Hukuki bir görüş veya yönlendirme olarak düşünülmemelidir. Özel sorular ve sorunlar bakımından hukuki danışman görüşü alınmalıdır.